

УДК 349.41

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.2.49>

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КОМПЕНСАЦІЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЗЕМЛЯМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ВЛАСНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ, ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ

Обухова П.І.,
студентка 1 курсу магістратури
факультету права та економічної безпеки,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0007-6586-7480

Обухова П.І. Правові проблеми компенсації шкоди, завданої землям сільськогосподарського призначення, що перебувають у власності фізичних осіб, внаслідок збройної агресії РФ.

Досліджено ефективність чинної нормативно-правової бази України в умовах збройної агресії РФ та її вплив на реалізацію прав власників земель сільськогосподарського призначення. Воєнні дії загострили правові проблеми та спричинили значні ризики для власності. Наголошено, що збитки, завдані як прямим ураженням, так і використанням земель для оборонних потреб, не можуть бути повністю зафіксовані через багатогранність наслідків і проявлятимуться десятиліттями. За попередніми оцінками, ушкоджено близько 5,7 млн га приватних сільськогосподарських земель, що вимагає швидкого формування державної політики їхнього відновлення й захисту прав.

Проаналізовано конституційні гарантії, норми земельного та екологічного законодавства, а також діючі інструменти фіксації збитків: Постанову КМУ № 326, накази Міндовкілля № 167 і Мінагрополітики № 295. Визначено, що вони забезпечують лише фіксацію шкоди без реального механізму компенсації. Виявлено порушення принципу системності законодавства, зокрема правову колізію у Стратегії продовольчої безпеки України до 2027 р. Акцентовано на відсутності чітких процедур відчуження земель у воєнний час та компенсації із зобов'язанням повернення ділянки у попередній стан.

Окреслено прогалини, що порушують права власників: 1) відсутність легкої процедури подання заяви особою, навіть для фіксації ушкоджень, що пов'язано із невідачею двостороннього акту про відчуження земельної ділянки з метою досягнення суспільної мети 2) відсутність обов'язку уповноваженого органу відновити належний стан використаної земельної ділянки для суспільної мети; 3) відсутність законодавчо закріпленої можливості повернення особі-власнику земельної ділянки, навіть, невідновленої, раніше завершення воєнних дій.

На основі аналізу законодавства та позицій науковців, окреслено актуальність розроблення комплексного плану дій для виконання державою конституційних обов'язків та іншими нормативно-правовими актами: 1) стратегій відновлення земель як на місцевих рівнях, так і на державному; 2) запровадження як загальних екологічних стимулів, так і спеціальних; 3) створення програм використання деградованих земель для цілей біоенергетики державою, що допоможе зняти частину тягаря з фізичних осіб-власників земельних ділянок щодо приведення в якісний стан, поклавши його на державу та отримати фінансову компенсацію.

Ключові слова: відшкодування збитків, землі сільськогосподарського призначення, земельні правовідносини, використання земель, охорона земель, права на землю, захист земельних прав.

Obukhova P.I. Legal issues of compensation for damage caused to agricultural lands owned by individuals by the armed aggression of the russian federation.

The effectiveness of the current regulatory framework of Ukraine in the conditions of armed aggression of the Russian Federation and its impact on the implementation of the rights of owners of agricultural land is studied. Military actions have exacerbated legal problems and caused significant

risks to property. It is emphasized that the damage caused by both direct damage and the use of land for defense needs cannot be fully recorded due to the multifaceted consequences and will manifest itself for decades. According to preliminary estimates, about 5.7 million hectares of private agricultural land have been damaged, which requires the rapid formation of a state policy for their restoration and protection of rights. The constitutional guarantees, norms of land and environmental legislation, as well as the current instruments for recording losses are analyzed: Resolution of the Cabinet of Ministers No. 326, orders of the Ministry of Environment No. 167 and the Ministry of Agrarian Policy No. 295. It is determined that they only provide for the recording of damage without a real compensation mechanism. Violation of the principle of systematic legislation was revealed, in particular, a legal conflict in the Food Security Strategy of Ukraine until 2027. Emphasis was placed on the lack of clear procedures for land alienation in wartime and compensation with the obligation to return the plot to its previous state.

Gaps that violate the rights of owners were outlined: 1) the lack of an easy procedure for submitting an application by an individual, even after recording damage, which is associated with the failure to issue a bilateral act on the alienation of a land plot in order to achieve a public goal; 2) the absence of an obligation of the authorized body to restore the proper condition of the land plot used for a public goal; 3) the absence of a legally established possibility of returning the land plot, even if it has not been restored, to the owner before the end of hostilities.

Based on the analysis of legislation and the positions of scientists, the relevance of developing a comprehensive action plan for the state to fulfill its obligations imposed by the Constitution and other regulatory legal acts is outlined: 1) land restoration strategies at both the local and state levels; 2) the introduction of both general environmental incentives and special ones; 3) the creation of programs for the use of degraded lands for bioenergy purposes by the state, which will help remove part of the burden from individuals who own land plots to bring them into a qualitative state, placing it on the state) and receive financial compensation.

Key words: compensation for damages, agricultural land, land legal relations, land use, land protection, land rights, protection of land rights.

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія російської федерації призвела до безпрецедентних масштабів руйнування земельного фонду України, що особливо гостро проявилось на землях сільськогосподарського призначення. Замінування територій, руйнація інфраструктури, екоцид та втрата родючості ґрунтів спричинили значні матеріальні збитки та довготривалі екологічні наслідки. Водночас власниками більшої частини таких земель є саме фізичні особи. Попри масштабність завданої шкоди, законодавчі механізми відшкодування втрат і компенсації землевласникам залишаються фрагментарними, неповними та нерідко колізійними. Держава створила нормативні інструменти для фіксації збитків, проте дієвий механізм їх компенсації досі не сформований. Особливо гостро постає питання узгодженості законодавства під час примусового використання земель у воєнний час, що ставить приватні права фізичних осіб у ситуацію правової невизначеності.

Метою статті є дослідження сучасних проблем правового регулювання компенсації шкоди, завданої землям сільськогосподарського призначення, що перебувають у власності фізичних осіб, внаслідок збройної агресії РФ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичним фундаментом цього дослідження стали праці таких вітчизняних вчених у галузі земельного права, як: О.І. Заєць, Н.С. Гавриш, П.Ф. Кулинич, Т.О. Коваленко, І.О. Костяшкін, Т.В. Лісова, В.В. Носік, Д.В. Федчишин, М.В. Шульга та інші. Водночас з початком повномасштабного вторгнення зазначена проблема набула більших масштабів та потребує дослідження саме в контексті компенсації шкоди, заподіяної землям сільськогосподарського призначення.

Виклад основного матеріалу. Землі сільськогосподарського призначення є унікальним природним ресурсом, виснаження якого потребує значних витрат на відновлення родючості. Тому правове регулювання їх використання повинно забезпечувати баланс між приватними та публічними інтересами [1]. Важливим і невід'ємним елементом організаційно-правового механізму реалізації конституційного обов'язку Української держави щодо особливої охорони земель як основного національного багатства, охорони та захисту земельних прав фізичних та юридичних осіб, законності та правопорядку у сфері земельних відносин виступає контроль за використанням та охороною земель. Основне завдання цієї функції державного управління у сфері земельних відно-

син полягає в забезпеченні раціонального та ефективного використання, охорони та відновлення земель [2, с. 107].

Відповідно до статті 14 Конституції України, національним багатством виступає земля, що обумовлює особливий підхід до правового забезпечення та регулювання відносин у земельній сфері. З огляду на це, Закон України «Про охорону земель» закріплює, що фізичні особи, які володіють земельними ділянками сільськогосподарського призначення, потребують належного захисту своїх прав. На підставі цього держава Україна повинна забезпечувати відповідну охорону земель як національного багатства Українського народу; дотримуватися пріоритету екологічної безпеки у використанні землі; здійснювати поєднання заходів екологічного стимулювання та юридичної відповідальності щодо охорони земель; зберігати публічність при вирішенні питань охорони земель, використанні коштів бюджетів. Саме такі принципи закріплюються статтею 3 згаданого Закону. Разом з тим, стаття 50 Конституції України закріплює за державою обов'язок забезпечення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля з відшкодуванням завданої порушенням цього права шкоди. Стаття 13 Конституції України вимагає дотримання рівності всіх суб'єктів права власності та гарантування кожному захисту прав та свобод. А відповідно до статті 1 Земельного кодексу України (далі – ЗКУ) закріплюється, що право на землю є гарантованим. Проявом такої гарантії є закріплений обов'язок держави відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам, про що йдеться у статті 152 ЗКУ.

На підставі зазначених норм, виокремлюємо основні напрямки правового регулювання в умовах збройної агресії РФ, які повинні забезпечити: по-перше, системність механізмів визначення шкоди та її компенсації; по-друге, забезпечення балансу між публічними та приватним інтересами щодо використання сільськогосподарських земель; по-третє збереження екологічного стану земель та стимулювання відновлення.

В контексті першого напрямку підкреслюємо, що сільськогосподарські землі виступають опорою для продовольчої безпеки. Воєнні дії спричинили глобальну економічну рецесію та поставили під загрозу продовольчу безпеку світу [3, с. 65]. Отже, важливу роль відіграє як захист прав власності, так і зберігання продовольчої безпеки, яка є елементом національної безпеки та оборони України, про що йдеться у Розпорядженні Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 23.07.2024 року «Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації» (далі – Стратегія продовольчої безпеки).

Задля уявлення рівня загрози була створена Методика розрахунку індикаторів продовольчої безпеки, що затверджена Постановою КМУ № 1140 від 15.09.2025. У цьому контексті варто наголосити на існуючому «відсиланні до нечинного акту», яке міститься в абзаці 6 глави «Аналіз поточного стану справ...» Стратегії продовольчої безпеки. У зазначеному абзаці наявне активне інтернет-посилання на Методику визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, закріплену Постановою КМУ № 1379 від 05.12.2007, що втратила чинність 19.09.2025 року. Хоча згідно з пунктом 6 частини 1 статті 3 Закону України «Про правотворчу діяльність» правотворча діяльність повинна здійснюватися відповідно до принципу системності. Отже, законотворець нівелював цей принцип, та не вніс необхідні зміни до існуючих законів, пов'язані з прийняттям нового правового акту, що призвело до правової колізії. Враховуючи достатню кількість таких правових колізій в законодавстві та наведений приклад, прослідковується негативна тенденція, що ускладнює процес пошуку необхідних норм, як результат це знижує рівень доступності законодавства для громадян.

Варто звернути увагу на оцінку рівня шкоди, яку завдає РФ аграрному сектору України. Визначити такий рівень ідеально неможливо. По-перше, це пов'язано з тим, що в об'єктивній реальності не виявляється можливим достеменно опрацювати кожний окремий аспект завданої шкоди. Оскільки не всі наслідки проявляються одразу, наприклад, шкода, завдана екологічному стану; збір даних відбувається поступово і це вимагає значних зусиль. По-друге, військові дії досі продовжуються, тож Україна щоденно зазнає збитків, навіть незважаючи на всі зусилля, які докладаються для протистояння агресії та для відновлення. Але ми можемо скласти умовну картину збитків, що допоможе координувати вектор відновлення. З огляду на предмет дослідження, беремо до уваги збитки на землях сільськогосподарського призначення, які могли бути завдані фізичним особам як власникам таких земель. При цьому наголошуємо, що шкода завдається не тільки таким особам.

За даними ТОВ «ТОП ЛІД» на 2023 рік 8 млн га полів заміновано (6 млн – на окупованих територіях; 2 на звільнених територіях) та 757 років буде необхідно для повного розмінування, до 800

млн \$ щорічно Україна буде витратити через простій полів. При тому, що 1 замінований га – це 4.000 тон незібраного врожаю пшениці, 8000 незібраної кукурудзи. Оцінюється, що вартість розмінування 1 га становить 1.710 \$ (1070 – рекультивація деградованого ґрунту та фізично змінених ділянок; 640\$ – розмінування). Внаслідок знищення рф Каховського водосховища, було спричинено екоцид та осушено території, на яких вода використовувалася для зрошення (1,2 млрд), а водопостачання здійснювалося для 584.000 га сільськогосподарських земель [6]. Отже, умовно 8,584 млн га сільськогосподарських земель зазнало ушкоджень.

Відповідно, освітлені дані стосуються всіх відомих ушкоджених сільськогосподарських земель, незалежно від форми власності. Тому далі необхідно з'ясувати, яка частина земель орієнтовно належить фізичним особам для подальших розрахунків. Так, за даними громадської організації VoxUkraine станом на 2019 рік близько 73% сільськогосподарських земель України (приблизно 31,1 млн га, з яких 27,7 млн паїв) були в приватній власності [4]. Оскільки 31,1 млн га включає власність на сільськогосподарські землі не тільки фізичних осіб, але і юридичних (наприклад, агрокомпанії), будемо проводити розрахунки на основі земельних часток (паїв), оскільки вони можуть належати тільки фізичним особам. Крім того, відповідно до оцінки OECD, загальна площа сільськогосподарських земель України становить приблизно 41,311 млн га [5]. Таким чином, шляхом вирахування відсотку використовуючи зазначені дані отримуємо, що близько 67% від усіх земель належать саме фізичним особам. Використовуючи наведені вище дані загальних ушкоджень, отримуємо, що 67% від 8,584 млн га становить десь 5,7 млн га. Це є орієнтовною оцінкою для розуміння масштабів шкоди для фізичних осіб, тому що землі сільськогосподарського призначення та ушкодження на них розподілені на території України нерівномірно, більше того, оцінка стосується відомої інформації на конкретний момент без врахування подальших негативних наслідків, які будуть проявлятися в майбутньому.

Фіксація таких збитків є першим етапом на шляху до надання компенсації. З цією метою була прийнята Постанова КМУ № 326 від 20 березня 2022 року «Про затвердження порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» (далі – Постанова № 326), яка закріплює можливість подання заяв до Реєстру збитків з метою відшкодування шкоди/ втрат/ збитків починаючи з 24 лютого 2022 року чи пізніше. Ця постанова зумовила появу Наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 167 (далі – Наказ № 167) та Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України № 295 (далі – Наказ № 295). Вони обидва підходять за сферою регулювання для обчислення розміру шкоди, завданої земельному фонду України внаслідок збройної агресії. Але для надання компенсації необхідно не тільки зафіксувати втрати, а створити відповідні нормативно-правові акти, які будуть регулювати таку реалізацію. На цьому етапі констатуємо прогалину в законодавстві, оскільки відсутні такі нормативно-правові акти, які чітко регламентують відшкодування/компенсацію шкоди та збитків, завданих збройною агресією рф на землях сільськогосподарського призначення.

Слушно пропонується створити на місцевому рівні стратегії відновлення, які погоджувалися б на державному рівні. Так, громада за допомогою експертної групи документує шкоду і на основі аналізу приймає стратегію розвитку ушкодженої ділянки. Саме такий підхід зможе дозволити не просто надати фіксовану суму в якості компенсації для фізичних осіб, але і відновити уражені землі. З огляду на те, що негативні наслідки на пошкоджених ділянках будуть проявлятися протягом десятиліть, це стає критично важливою передумовою для дієвого захисту прав осіб. Як відомо, суб'єктивні земельні права мають сенс лише тоді, коли існує дієвий механізм їх реалізації та захисту [7].

У розрізі другого виокремленого напрямку щодо забезпечення балансу між публічними та приватним інтересами щодо використання сільськогосподарських земель основною проблемою виступає недостатня врегульованість в правовому полі використання земельних ділянок для фортифікаційних споруд. Звертаємо увагу, що більшість земельних прав, можуть бути обмежені відповідно до статті 64 Конституції України в умовах війни, але право на захист права власності таким не є [8, с. 184]. Засєч О.І. та Сичова К.О. виділяють наступні правові форми переходу земельних ділянок до земель оборони, на яких відбувається будівництво фортифікаційних споруд: вилучення зі зміною цільового призначення; викуп для суспільних потреб; примусове відчуження для суспільних потреб; реквізиція [9, с. 128]. Важливо, що всі ці процедури є доволі бюрократизованими та фінансово затратними, тому не можуть відповідати умовам воєнного стану. Основним нормативно-правовим актом в цій сфері виступає Закон України «Про передачу, примусове відчу-

ження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». Вартість відчуження ділянки, іншого майна має бути оцінена для подальшої компенсації, оскільки часто неможливо здійснити попереднє відшкодування. Для цього складається двосторонній акт, але це не завжди вдається. Тож, тільки після припинення воєнного стану земля може бути повернена власнику за його вимогою: при наявності акту – власник звертається до органу, що прийняв рішення про відчуження; при відсутності – у судовому порядку [10, с. 66]. Разом з тим, Постанова КМУ № 1415 закріпила можливість будівництва фортифікаційних споруд без оформлення права користування землею. З одного боку це є гарним інструментом для досягнення суспільної мети, але виникають сумніви щодо конституційності такого втручання (порушення ст. 14 Конституції України як права власності на землю, яке гарантується законом) [9, с. 129]. Також важливо пам'ятати про дотримання трискладового тесту, що включає в себе: законність втручання; легітимну мету; пропорційність [11, с. 171]. В будь-якому випадку ці категорії є оціночними, що ускладнює прийняття таких рішень, але найбільшою проблемою є те, що законодавцем не було створено правила для органів, що їх приймають.

Найбільшим тягарем для власника землі, беззаперечно, є необхідність приведення земельної ділянки у відповідний стан. Тим більше, що обов'язком військової адміністрації є лише демонтаж фортифікаційних споруд протягом 90 днів після припинення чи скасування воєнного стану [9, с. 130]. Так само постає питання, якщо земельна ділянка перестане мати стратегічне значення як фортифікаційна споруда, але воєнний стан ще не завершиться, чому власнику необхідно чекати невизначений період часу для відновлення своїх прав. Бо в такому випадку легітимна мета вже не буде дотримана. Незважаючи на те, що відповідно до ч. 9 ст. 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої внаслідок тимчасової окупації, покладається на рф як на державу-окупанта, Україна повинна гарантувати права своїх громадян шляхом розроблення дієвого законодавства для гарантування прав громадян. Таким чином, компенсація повинна враховувати не тільки відшкодування фактичної шкоди, але і подальші витрати на відновлення земельних ділянок після завершення воєнного стану. Для фіксації такої шкоди у цьому напрямку статтею 10 Постанови № 326 зазначено, що фізична особа може бути суб'єктом подання заяви у випадку економічних витрат, зокрема, спричинених примусовим відчуженням об'єктів права власності через бойові дії або неможливістю використання земель сільськогосподарського призначення. В цьому контексті так само використовуються згадані раніше Наказ №167 та Наказ № 295.

Отже, відповідно до викладеного вище, констатуємо, що в розрізі другого напрямку також відсутній дієвий механізм компенсації та подальшого відновлення земельних ділянок. Разом з тим, порядок та критерії прийняття уповноваженими органами рішення щодо використання земельних ділянок для фортифікаційних споруд не закріплено в законодавстві, що створює умови для порушення приватних прав та інтересів осіб, шляхом недотримання трискладового тесту такого втручання.

Наступним, не менш важливим, обов'язком держави виступає збереження екологічного стану земель та стимулювання відновлення. Відповідно до Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» існуючі проблеми та стан довкілля є доволі критичним. В літературі давно наголошувалося, що мають бути вжиті належні заходи щодо охорони земель, оптимізації її використання, відновлення продуктивних земельних ресурсів, які необхідно винести на рівень державних пріоритетів, найважливіших напрямів державної земельної політики [12, с. 32].

У відповідь на таку ситуацію в роботі Лісової Т.В. встановлено, що обов'язковим є своєчасне відновлення земель, яке може бути досягнуто за допомогою адміністративних методів впливу на власників та користувачів ділянок, а також шляхом створення ринкових механізмів. Наприклад, за відновлення, здійснене власниками самостійно, будуть надаватися різноманітні пільги, що зменшить тягар таких осіб. На противагу цьому при невиконанні таких завдань можуть запроваджуватися санкції у вигляді штрафів [13, с. 73]. Варто відзначити, що такий підхід є загальним для досягнення екологічних цілей і стосується порядку відновлення та правильного оброблення земель окремо від питання повернення постраждалої земельної ділянки у минулий стан внаслідок шкоди завданої або прямо діями рф, або шляхом використання державою Україна землі в суспільних цілях. Отже, доцільним буде звернути увагу на елемент заохочення та збільшити пільги для осіб,

чий ділянки зазнали такого ураження, додатково порівняно з пільгами для осіб, ділянки яких не зазнали. Це буде надавати додаткову підтримку та прискорить процес.

Неодмінно погоджуємося із запропонованими шляхами відновлення, запропонованими Кулиничем П.Ф. Відповідно до його дослідження розумним є розроблення державної програми відновлення ґрунтового покриву, яка буде регулювати біологічну рекультивуацію сільськогосподарських земель протягом 3-10 років. Така програма може включати: 1) фінансування таких робіт із рекультивуації як: відновлення структури ґрунтів, залуження; 2) покриття витрат для власників землі. Цікавою є пропозиція використання деградованих угідь для інших потреб, наприклад, для вирощування енергетичних культур (тополя, міскантус, верба тощо). Для фізичних осіб це може стати чудовим механізмом отримання компенсації за рахунок отримання доходу від такої біоенергетики, яку буде проводити держава на належній ділянці. Тобто держава одночасно отримує енергетичну вигоду, при тому відновлює землі, а особі компенсується порушене право без необхідності нести тягар відновлення. Автор також згадує, що енергетична ініціатива України була позитивно оцінена в ЄС. А саме виконання Україною ролі постачальника «зеленої енергії», за допомогою впровадження біоенергетичних ресурсів, допоможе закріпити позиції на міжнародному рівні [14, с. 355].

Висновки. Можемо констатувати, що наявні нормативно-правові акти здебільшого регулюють лише процес фіксації завданих збитків, тоді як питання виплати компенсації та практичної реалізації відновлювальних заходів залишаються недостатньо визначеними. Зокрема, попри те, що Постанова КМУ № 326 створила необхідну базу для обліку шкоди, відсутність комплексного механізму її подальшого відшкодування спричиняє суттєву прогалину у правозастосуванні та унеможливорює забезпечення повного захисту прав власників земель. Крім того, залишається проблема узгодження приватних і публічних інтересів при використанні земельних ділянок для оборонних потреб та зведення фортифікаційних споруд. І хоча правові інструменти вилучення, реквізиції чи відчуження землі формально існують, вони є надмірно громіздкими, фінансово затратними та непристосованими до реалій воєнного стану. У свою чергу, відсутність чітких процедурних критеріїв під час прийняття рішень створює ризики порушення права власності, а також може суперечити принципам законності, легітимності мети та пропорційності втручання.

Разом із тим, механізм компенсації має передбачати не лише відшкодування прямих матеріальних втрат, а й фінансування відновлення земель, що втратили родючість або зазнали руйнувань через бойові дії чи використання у військових цілях. Чинні нормативні акти забезпечують можливість подання заяв та фіксації пошкоджень, проте вони не гарантують подальшого погашення завданих збитків, що знижує ефективність системи захисту прав власників. Важливим напрямом державної політики має стати впровадження комплексного підходу до охорони та відновлення ґрунтового покриву, який поєднає правові, економічні та екологічні інструменти. Доцільним є розроблення та реалізація державної програми рекультивуації земель, запровадження податкових і фінансових пільг для власників ушкоджених ділянок, а також стимулювання біоенергетичного використання деградованих угідь із відповідною компенсацією отриманого доходу. Такий підхід сприятиме не лише швидшій реабілітації земель, а й підвищенню їх економічної цінності.

Отже, ефективне вирішення проблеми можливе лише за умови створення повноцінного, чітко врегульованого механізму компенсації, що передбачатиме порядок обчислення реальних і майбутніх збитків, встановлення процедури їх відшкодування власникам земельних ділянок, визначення алгоритму екологічного відновлення земель, а також забезпечення збалансованості між оборонними потребами держави та гарантіями непорушності права приватної власності. Формування такого механізму має стати одним із ключових завдань державної політики у сфері земельних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Fedchyshyn D., Ignatenko I., Bondar O. Legal provision of food security and rational land use in organic production in Ukraine in the context of European integration: monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022, 250 p. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/253/7112/14783-1>.
2. Шульга М.В. Актуальні проблеми контролю за використанням та охороною земель. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2025. № 90. Ч. 3. С. 106-112. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/16-2.pdf>.

3. Ігнатенко І.В., Кречик А.С., Пелепелиця К.О. Продовольча безпека: правові проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. № 82. Ч. 2. С. 64–70. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/04/82-part-2.pdf>.
4. White Book of Reforms 2025. Chapter 10. Land Market, громадська організація VoxUkraine Team, Reforms. URL: https://voxukraine.org/en/white-book-of-reforms-2025-chapter-10-land-market?utm_source=chatgpt.com.
5. OECD, Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025, Making the Most of the Trade and Environment Nexus in Agriculture. 30.10.2025 URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/10/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2025_354e7040/full-report/ukraine_0e71d61e.html?utm_source=chatgpt.com.
6. Російсько-українська війна: вплив на довкілля. ТОВ «ТОП ЛІД» URL: <https://www.toptleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr>.
7. Федчишин Д.В. Реалізація та захист земельних прав в Україні: проблеми теорії та практики: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 418 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/19453>.
8. Заєць О.І., Сафонова К.В. Особливості правових форм набуття (реалізації) прав на землю у світлі повоєнних змін до земельного законодавства України. *Часопис Київського університету права*. 2022. № 1. С. 183–188. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/issue/view/86/108>.
9. Сичова К.О., Заєць О.І. Правові проблеми використання земель для будівництва фортифікаційних споруд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 86: 126–132. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320653/311245>.
10. Заїка Ю. Примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану. Збірник матеріалів Міжнарод. наук. конф. / за заг. ред. ПВ Горінова; Навчально-науковий інститут права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). Київ, 2024. С. 65–68. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0058055.pdf#page=65>.
11. Коссак В.М., Андрусів У.Б. Реквізиція як підстава припинення права власності в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Вип. 76. Ч. 1. С. 169–175. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/28.pdf>.
12. Ігнатенко І.В. Правові питання забезпечення землеустрою як напрямку удосконалення сільськогосподарського землекористування. *Правова позиція*. 2022. № 1 (34). С. 28–32. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/1/5.pdf>.
13. Лісова Т.В. Актуальні питання правового забезпечення охорони та відновлення земель в умовах глобальних викликів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 5. С. 66–74. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/342289/330132>.
14. Кулинич П.Ф. Формування правового забезпечення кліматоохоронного землеробства в Україні: проблеми періоду воєнного стану. *Правова держава*. 2023. № 34. С. 348–365. URL: https://pravova-derzhava.org/assets/images/issues/34/pravova-derjava-34-2023_.pdf#page=348.